

Sammlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 93 1972

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ

Göteborg: Lennart Breitholtz

Lund: Staffan Björck, Carl Fehrman

Stockholm: E. N. Tigerstedt, Örjan Lindberger

Umeå: Magnus von Platen

Uppsala: Gunnar Brandell, Thure Stenström

Redaktör: Docent Ulf Wittrock, Litteraturvetenskapliga institutionen, Villavägen 7,
752 36 Uppsala

Printed in Sweden by

Almqvist & Wiksell Informationsindustri AB, Uppsala 1973

medan Millet vredgad angriper honom och hans efterföljare för könsfördomar i forskningsresultaten. Bl. a. påpekar hon, att de i sin definition av »den instrumentella rollen» hopat positiva egenskaper som seghet, ambition, planmässighet, ansvarskänsla, självständighet, medan de låter »den expressiva rollen» karakteriseras av övervägande negativa egenskaper som ilska, grälsjuka, hämndlystnad, rättshaveri, bristande samarbetsvilja, skvallrighet. Millet ansluter sig här tydligt till den nutida kritiken i USA mot patriarkala attityder inom forskning. För henne är det vidare självklart att se passivitet som en negativ egenskap, som uppstår till följd av förtryck och hämningar. För Skjösberg är däremot passivitet en positiv egenskap, som hon beklagar, att pojkar i vår kultur inte får lov att visa lika ostraffat som flickor. Enligt hennes bedömning av sitt material, tvingas pojkar in i en snävare könsroll än flickorna.

Uppmärksamhet på forskarnas metoder, värderingar och samhällsbakgrund är måhända ännu viktigare, när det gäller undersökningar av hur samhällsproblem speglas i nutida litteratur, än när det gäller undersökningar av litteratur från en gången epok.

Karin Westman Berg

Epoker och diktare 1-2. Allmän och svensk litteraturhistoria under redaktion av Lennart Breitholtz. Almqvist & Wiksell. Sthlm 1971-72.

Under sin professorstid har Lennart Breitholtz upplevt både den enorma tillväxten av studentantalet i vårt ämne och den genomgripande omdaning av ämnets innehåll. Som outröttlig läroboksförfattare och antologiredaktör har han givit god hjälp åt de många lärare som haft den svåra uppgiften att upprätthålla en rimlig kvalitetsnivå. Hans senaste bidrag är det vältaligaste vittnesbördet hittills om hur radikalt läget försämrats för det historiska litteraturstudiet vid svenska universitet. I förordet till andra delen har Breitholtz redovisat en omläggning av den ursprungliga planen som framtingats av det ytterligt ringa utrymmet för litteraturens äldre historia i den nya utbildningen för svensklärare.

Det tjänar inte mycket till att sälla sig till dem som gråter över en svunnen guldålder då studenterna fick läsa sex band allmän och sju band svensk litteraturhistoria av Henrik Schück. Ändå är det svårt att bevara sinneslugnet inför det faktum att en lärobok som på ungefär 1350 spatiöst tryckta och rikt illustrerade sidor sammanfattar den allmänna och svenska litteraturhistorien blivit alltför omfattande för att kunna

läsas obeskuren i den akademiska grundutbildningen. Till den absurda ytterligheten har alltså ett decennium av universitetsexpansion fört oss: vem har i längden någon glädje av en sådan utveckling i kraftans efterföljelse?

Den mest fruktbara inställningen till dessa trista fakta är naturligtvis inte jämmer och kverulans utan precis den som Breitholtz och hans medarbetare valt. De har strävat efter att ge ett begrepp om litteraturens lysande överflöd inom de snävaste gränser, och jag tycker nog att de har lyckats i de allra flesta stycken. I ett avseende har tvångströjan verkat direkt positivt. Genom att alla berörda litteraturer sammanförts inom samma pärmar har äntligen de nordiska grannländernas diktning kunnat integreras i kurserna. Vidare har dispositionen medfört betydande vinster i det avseendet att den svenska litteraturen hela tiden får läsas i sitt eget internationella perspektiv. Allmänna genrebeskrivningar och epokbestämningar behöver alltså inte upprepas när läsaren tar itu med vår egen diktning.

Denna integration har dock inte fått bestämma proportionerna, och väl är det. Sverker Göransson's avsnitt om allmän och nordisk litteratur 1900-1960 är praktiskt taget lika långt som Sjöstedts och Lagerlöfs bidrag om svensk 1900-talsdikt. Breitholtz har ägnat det svenska 1600-talet fyrtio utomordentligt välvägdade och intresseväckande sidor som läsaren är tacksam för, men skulle samma kriterier ha tillämpats här som i de allmänna partierna hade det väl knappt blivit mer än fem sidor. Några gånger kan dock dessa inkongruenser bli störande. En omåttligt läst och historiskt betydelsefull författare som Richardson avfärdas på en och en halv sida, f. ö. i ett tonläge som erinrar om stormästaren Schücks, medan den garanterat stendöde Gyllenberg ägnas fyra sidor — här har alltså den litteraturhistoriska forskningsivern fått styra utan hänsyn till det litterära värdet.

Det är Lennart Breitholtz själv som svarar för större delen av verket. I den första delen har han skrivit allt utom avsnittet om den nordiska litteraturen fram till 1300-talet som har Peter Hallberg som upphovsman: detta är f. ö. ett föredömligt kapitel, utomordentligt klart, balanserat men ändå spännande, generöst mot andra forskare. Sturm und Drang och tysk klassicism som inleder den andra delen är också av Breitholtz' egen hand. Det gör totalt ca 750 sidor som ompänner tiden från Homeros till Goethe. Självklart kan alla ställningstaganden inte baseras på forskarens självsyn — det märks kanske mest i medeltidskapitlen — men författaren har haft ambitionen att så ofta som möjligt teckna en bild av det aktuella forsk-

ningsläget. Hans beläsenhet imponerar storligen, liksom hans stilistiska spänst och klarhet. Särskilt stor uppmärksamhet har dramat fått, och det svarar inte bara mot författarens eget specialintresse utan också mot en aktuell preferens. Så t. ex. har en femtedel av medeltidsavsnittet ägnats åt teater och drama, och här har Breitholtz tagit upp en del mycket intressanta men för en lärobok kanske något perifer problem. I stället söker man förgäves efter en samlad framställning av den rimmade versens framväxt ur den latinska sekvensen, för att bara ta fram en stor och central fråga. Det hade också varit skönt att slippa se missbenämningen av Nicolaus Hermannis *Rosa rorans bonitatem* upprepad: den är inte någon hymn utan en antifon i Birgittaofficiet (I, 262).

Men sådant är obetydliga fläckar på en lysande helhet, vilket också gäller om de fåtaliga feldateringar och andra sakfel man kan notera. Jag har läst Lennart Breitholtz' framställning under stigande beundran och med obrutet intresse, trots att stoffet borde vara välbekant. Han har visat sig behärska begränsningens konst, och det är som bekant det förnämsta mästerskapet. I jämförelse med hans bidrag kommer de övriga medverkande en smula i skuggan. Det beror till stor del på att de ålagts en begränsning som varit den största mestare övermäktig. Hans Lindströms avsnitt om 1800-talets litteratur — 200 sidor om den kanske rikaste epokens allmänna och svenska litteraturhistoria — är mycket omsorgsfullt och välvärgt, det är solitt tåmratt och uppfyllt av fina karakteristiker och kloka värderingar. Samtidigt kan det stundtals bli tungläst, särskilt för dem som saknar primärerfarenhet av de flesta texterna. Den oerhörda mängd namn som författaren velat få med — vem delar inte hans ambition? — tvingar fram ett slags katalogmässigt korta omdömen och vitsord som egentligen ger väldigt litet faktisk kunskap.

Sverker Göransson's uppgift har varit ännu omöjligare, eftersom han haft att teckna ett skeende där forskningen ännu inte hunnit fixera några linjer. Han har disponerat sin framställning efter genrer fram till andra världskriget, men därefter följer han språkområden. Motiveringen är att den modernaste diktningens största intresse ligger i dess anknytning till den skiftande sociala verkligheten, och det torde vara en välgrundad mening. Han har vidgat perspektivet till att omfatta även latin-amerikansk litteratur, men det betyder ingalunda att den europeiska dominansen brutits: om asiatisk eller afrikansk litteratur har denna handbok inga kunskaper att förmedla. En genomgående inkonsekvens i fråga om översättning av boktitlar irriterar en smula. Med da-

gens språkkunskaper måste givetvis alla tyska rubriker också översättas så som skett i de övriga bidragen.

Nils Åke Sjöstedts framställning av svensk litteratur 1900–1950 är påfallande välskriven och präglad av självtillägnade omdömen — här finns ingenting som verkar övertaget handboks-gods, tvärtom blir läsaren förvissad om att han vägleds av en solitt beläst författare. Jag har särskilt fäst mig vid hans förmåga att finna karakteriserande citat och att göra illustrativa sammanställningar och jämförelser. Pedagogiskt är nog Sjöstedts bidrag det förnämsta, men så har han också haft ett vida större utrymme än Göransson, och en mera gripbar uppgift.

Engagemang och trolöshet — denna reella eller skenbara motsats står som rubrik på Karl Erik Lagerlöfs avslutande kapitel om 1950- och 60-talens svenska litteratur. Det är en effektiv huvudsynpunkt som säkert fångar in en väsentlig utvecklingslinje, så mycket bättre som författaren visar att en »trolöshet» i den gyllenstenska meningen kan vara förutsättningen för ett engagemang om man med den missbrukade termen skall avse något mer än en anpassning efter ett politiskt modes direktiv. Lagerlöf understryker från första raden att hans framställning är preliminär, och så måste det naturligtvis vara. Hans bidrag är en kritikers summering mera än en lärares kompendium, och proportionerna är nog präglade av utsikten från redaktionsbordet — därmed inte sagt att de är felaktiga, om det kan vi ingenting veta än så länge. Stilen är genomgående en annan än i de föregående avsnitten, den är mer personlig men också slängig och oprecis, »preliminär» också den. Även om det står mycket av intresse på de fyrtiofem sidorna, måste jag nog beteckna dem som svagare än verket som helhet.

Båda delarna avslutas med utförliga och tillförlitliga verk- och personregister. Jag kan inte finna annat än att denna handbok gjort det bästa av en omöjlig situation. Det skall krävas rejält förstockade eller PUKAS-förgiftade studenter om de inte kan lockas till fördjupad historisk läsning av *Epoker och diktare*. Kanske väcker den rentav studenterna att kräva en ny universitetsreform, den nödvändigaste av alla, som kan låta oss få förmedla kritiskt vetande på djupet och bredden i stället för att — som Hedda i En döds memoarer — ideligen reducera.

Inge Jonsson